EXAMENTRAINING GESCHIEDENIS 5 HAVO

DUITSLAND 1918 – 1991

Officiële Oefenbundel met 40 Eindexamenvragen, Bronnen & Gedetailleerde Correctievoorschriften

Over deze Examenbundel

Deze examenbundel is speciaal ontworpen voor leerlingen die zich voorbereiden op het Centraal Examen (CE) Geschiedenis op 5 HAVO-niveau. De bundel behandelt de volledige historische context **Duitsland in Europa (1918–1991)** conform de nieuwste CITO-examen-eisen en syllabuskenmerken.

Inhoud & Opbouw:

- **40 Examenopgaven:** Inclusief tekstbronnen, prenten, cijferreeksen en historische claims.
- **Onderscheid in Kenmerkende Aspecten:** Direct gekoppeld aan de examenstof.
- **Volledig Antwoordmodel:** Met puntsgewijze CITO-scoreverdeling en criteria voor vakspecifieke redeneervaardigheden (oorzaak-gevolg, continuïteit/verandering, gebondenheid aan tijd en plaats).

Structuur van de Vragenbundel:

Deel 1: De Weimarrepubliek (1918–1933) — Vraag 1 t/m 8
Deel 2: Het Nationaalsocialisme & WO II (1933–1945) — Vraag 9 t/m 16
Deel 3: De Ontstaan en Opdeling van de twee Duitslanden (1945–1961) — Vraag 17 t/m 24
Deel 4: Koude Oorlog & Blokconfrontatie (1961–1985) — Vraag 25 t/m 32
Deel 5: Het Einde van de DDR en Hereniging (1985–1991) — Vraag 33 t/m 40
Deel 6: Antwoorden & Correctievoorschrift

EXAMENOPGAVEN — DUITSLAND 1918-1991

Deel 1: De Weimarrepubliek (1918–1933)

> **BRON A: Fragment uit een toespraak van Philipp Scheidemann (SPD), 9 november 1918**
>
> "Het Duitse volk heeft op alle fronten gezegevierd over het oude bewind. Het keizerlijke regime is ingestort. De heer Keizer heeft troonsafstand gedaan. Wat overblijft is het grote Duitse volk. Verschaf de nieuwe Duitse Republiek geen bloedige feesten van anarchie! Zorg dat de orde niet verstoord wordt. Lang leve de Duitse Republiek!"

Vraag 1 **2p**

Gebruik Bron A. Leg uit met welk direct historisch gevolg van het verloop van de Eerste Wereldoorlog deze toespraak samenhangt.

Vraag 2 **2p**

In november 1918 braken er in Berlijn en andere grote steden hevige gevechten uit tussen de Spartakusbond en troepen van de rijksregering. Leg uit welke politieke omwenteling de Spartakusbond voor ogen had en welk model zij hierbij volgden.

> **BRON B: Uittreksel uit artikel 231 van het Verdrag van Versailles (1919)**
>
> "De geallieerde en geassocieerde regeringen verklaren, en Duitsland erkent, dat Duitsland en zijn bondgenoten verantwoordelijk zijn voor het veroorzaken van alle verliezen en schade die de geallieerden hebben geleden als gevolg van de oorlog."

Vraag 3 **3p**

Gebruik Bron B. Leg uit waarom het Verdrag van Versailles door veel Duitsers als een 'Diktat' werd beschouwd en welk politiek motief de legerleiding had om de verantwoordelijkheid hiervoor af te schuiven op de Weimarregering.

Vraag 4 **2p**

Noem twee concrete bepalingen uit het Verdrag van Versailles die rechtstreeks leidden tot grote economische en territoriale verzwakking van Duitsland.

> **BRON C: Historische foto uit Berlijn, herfst 1923**
>
> Een afbeelding van kinderen die op straat spelen met enorme stapels geld biljetten (rijksmarken) die als waardeloze bouwstenen aufeinander gestapeld zijn.

Vraag 5 **3p**

Gebruik Bron C. Noem de directe economische oorzaak van de situatie op de foto in 1923 en leg uit welk politiek incident in het Ruhrgebied hieraan voorafging.

Vraag 6 **2p**

Het Dawesplan (1924) bracht tijdelijke stabilisatie in de Weimarrepubliek. Leg uit op welke wijze de Amerikaanse economische hulp de crisis in Duitsland bezwoer en hoe dit de betrekkingen met Frankrijk beïnvloedde.

Vraag 7 **3p**

De periode 1924–1929 wordt in Duitsland wel de 'Gouden Jaren '20' genoemd. Noem één economisch en één cultureel aspect van deze periode en leg uit waarom deze bloei erg kwetsbaar bleek.

> **BRON D: Naziverkiezingsposter uit 1932**
>
> Afbeelding van een wanhopige Duitse arbeider en het gezin met de tekst: "Arbeit und Brot durch Adolf Hitler! Wählt NSDAP."

Vraag 8 **3p**

Gebruik Bron D. Leg uit welk verband er bestaat tussen de Beurskrach van Wall Street (1929) en de extreme groei van de NSDAP bij de verkiezingen tussen 1930 en 1932.

Deel 2: Het Nationaalsocialisme & WO II (1933–1945)

> **BRON E: Politiebericht over de Rijksdagbrand (februari 1933)**
>
> "Hedenacht is door communistische handen het gebouw van de Rijksdag in brand gestoken. Dit is het sein voor een gewapende communistische opstand in het hele Rijk. Noodverordeningen zijn direct van kracht gewijzigd."

Vraag 9 **3p**

Gebruik Bron E. Leg uit op welke manier Hitler de Rijksdagbrand gebruikte om politieke tegenstanders uit te schakelen en hoe dit leidde tot de aanname van de Machtigingswet.

Vraag 10 **2p**

De Machtigingswet van maart 1933 maakte formeel een einde aan de Weimarrepubliek. Leg uit wat deze wet inhield voor de bevoegdheden van de Rijksdag en de grondwet.

> **BRON F: Richtlijn inzake de Reichskulturkammer (1933)**
>
> "Ieder die wenst deel te nemen aan het artistieke of culturele leven in het Duitse Rijk moet lid zijn van de Reichskulturkammer. Wie niet van Duits bloed is of blijk geeft van niet-nationaalsocialistische denkwijzen, wordt uitgesloten."

Vraag 11 **2p**

Gebruik Bron F. Toon aan dat de ingestelde Reichskulturkammer een voorbeeld is van het proces van *Gleichschaltung* (gelijkschakeling) in de nazistaat.

Vraag 12 **3p**

Geef twee voorbeelden van hoe de nazipartij de Duitse jeugd instructureerde en nazificeerde via maatschappelijke organisaties buiten het reguliere onderwijs om.

> **BRON G: Verklaring van Neville Chamberlain na de Conferentie van München (30 september 1938)**
>
> "Mijn goede vrienden, dit is de tweede maal dat uit Duitsland vrede met eer terugkeert naar Downing Street. Ik geloof dat het vrede betekent voor onze tijd ('Peace for our time')."

Vraag 13 **3p**

Gebruik Bron G. Noem de term voor de buitenlandse politiek die Frankrijk en Groot-Brittannië voerden bij de Conferentie van München en noem twee motieven voor deze houding.

Vraag 14 **2p**

Leg uit waarom het Molotov-Ribbentroppact (augustus 1939) tussen nazi-Duitsland en de Sovjet-Unie een tactisch voordeel bood aan Hitler voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog.

Vraag 15 **3p**

Beschrijf hoe het naziregime de bezette gebieden in Oost-Europa (zoals Polen en de Sovjet-Unie) anders behandelde dan de bezette gebieden in West-Europa (zoals Nederland en Denemarken). Betrek hierbij het begrip *Lebensraum*.

Vraag 16 **2p**

Leg uit wat er op de Wannsee-conferentie (januari 1942) werd besloten en hoe dit leidde tot een verandering van kleinschalige terreur naar de *Endlösung*.

Deel 3: Opdeling & Ontstaan van de twee Duitslanden (1945–1961)

> **BRON H: Uit de besluiten van de Conferentie van Potsdam (augustus 1945)**
>
> "Duitsland zal gedemilitariseerd, denazified, gedecentraliseerd en gedemocratiseerd worden. Voor het bestuur wordt Duitsland verdeeld in vier bezettingszones onder toezicht van de geallieerde mogendheden."

Vraag 17 **2p**

Gebruik Bron H. Leg uit wat historici bedoelen met het begrip *Stunde Null* ten aanzien van de situatie in Duitsland in mei 1945.

Vraag 18 **3p**

Leg uit op welke punten de belangen van de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie ten aanzien van de economische heropbouw en herstelbetalingen van Duitsland na 1945 botsten.

> **BRON I: Uit een redevoering van president Harry S. Truman (1947)**
>
> "Het moet het beleid van de Verenigde Staten zijn om vrije volkeren te steunen die zich verzetten tegen pogingen tot onderwerping door gewapende minderheden of door druk van buitenaf."

Vraag 19 **3p**

Gebruik Bron I. Noem het beleid dat in deze quote wordt uiteengezet en leg uit op welke manier het Marshallplan (1947) werd ingezet als economisch instrument hiervan in West-Duitsland.

Vraag 20 **3p**

In 1948 voerden de westerse geallieerden de D-Mark in in hun bezettingszones. Leg uit met welke tegenmaatregel Stalin reageerde in Berlijn en hoe het Westen deze dreiging wist te omzeilen.

Vraag 21 **2p**

In mei 1949 werd de BRD opgericht en in oktober 1949 de DDR. Vergelijk de twee staten kort op het gebied van:
a) Politiek bestel
b) Economisch stelsel

Vraag 22 **2p**

Kanselier Konrad Adenauer voerde in de BRD de zogeheten *Westintegration*. Noem twee internationale bondgenootschappen (één militair, één economisch) waar de BRD onder zijn leiding lid van werd.

> **BRON J: Cijfers over vluchtelingen uit de DDR naar West-Duitsland (1950-1961)**
>
> Tussen 1949 en 1961 ontvluchtten ruim 2,7 miljoen mensen de DDR via West-Berlijn. Meer dan 50% van deze vluchtelingen was jonger dan 30 jaar en relatief hoogopgeleid.

Vraag 23 **3p**

Gebruik Bron J. Leg uit welke economische en demografische bedreiging deze vluchtelingenstroom vormde voor het DDR-bewind onder Walter Ulbricht.

Vraag 24 **2p**

Op 13 augustus 1961 begon de DDR met de bouw van de Berlijnse Muur. Geef de officiële propaganda-reden die de DDR-leiding hiervoor gaf en de werkelijke reden.

Deel 4: Koude Oorlog & Blokconfrontatie (1961–1985)

> **BRON K: Uitspraak van president John F. Kennedy bij de Muur in West-Berlijn (26 juni 1963)**
>
> "Er zijn veel mensen in de wereld die niet begrijpen, of zeggen dat ze het niet begrijpen, wat het grote verschil is tussen de vrije wereld en de communistische wereld. Laat ze naar Berlijn komen! Ich bin ein Berliner!"

Vraag 25 **2p**

Gebruik Bron K. Welke boodschap wilde Kennedy overbrengen aan de bevolking van West-Berlijn en hoe reageerde de VS daadwerkelijk militair op de bouw van de Muur?

Vraag 26 **3p**

Na de escalatie rond de Cubacrisis (1962) ontstond er een periode van *Détente*. Wat hield dit begrip in en welke invloed had dit op de bewapeningswedloop?

> **BRON L: Foto van Willy Brandt bij het monument van het Ghetto van Warschau (1970)**
>
> Kanselier Willy Brandt valt op zijn knieën voor het monument ter herdenking van de Joodse slachtoffers van de opstand in het ghetto van Warschau (de 'Kniefall von Warschau').

Vraag 27 **3p**

Gebruik Bron L. Leg uit hoe deze daad past binnen de door Willy Brandt geïnitieerde *Ostpolitik* en wat hij hiermee wilde bereiken in de verhouding met Oost-Europa.

Vraag 28 **2p**

In 1972 ondertekenden de BRD en de DDR het *Grundlagenvertrag* (Basisverdrag). Wat werd in dit verdrag afgesproken ten aanzien van de wederzijdse erkenning en betrekkingen?

Vraag 29 **3p**

De binnenlandse veiligheid in de DDR werd streng bewaakt door de *Ministerium für Staatssicherheit* (Stasi). Noem twee methoden die de Stasi gebruikte om de eigen bevolking te onderdrukken en te controleren.

> **BRON M: Fragment uit de Brezjnev-doctrine (1968)**
>
> "Wanneer krachten die vijandig zijn aan het socialisme pogen een socialistisch land in de richting van het kapitalisme te sturen, wordt dat niet alleen een probleem voor dat land, maar een gemeenschappelijk probleem voor alle socialistische landen."

Vraag 30 **3p**

Gebruik Bron M. Leg uit ter gelegenheid van welke historische gebeurtenis in Tsjechoslowakije deze doctrine werd geformuleerd en wat dit betekende voor de soevereiniteit van de DDR.

Vraag 31 2p

Terwijl de BRD in de jaren '70 en '80 economisch welvarend bleef, kampte de DDR met grote structurele problemen in haar planeconomie. Noem twee gebreken van de socialistische planeconomie in de DDR.

Vraag 32 2p

Leg uit welke rol de ondertekening van de Helsinki-akkoorden (1975) speelde bij het stimuleren van mensenrechtengroepen in de DDR.

Deel 5: Einde van de DDR en Hereniging (1985–1991)

> **BRON N: Toespraak van Michail Gorbatsjov (1987)**
>
> "We hebben openheid (Glasnost) nodig als de lucht die we inademen. En we hebben economische hervorming (Perestrojka) nodig om onze stagnatie te doorbreken."

Vraag 33 3p

Gebruik Bron N. Leg uit wat de begrippen *Glasnost* en *Perestrojka* inhouden en waarom de DDR-leiding onder Erich Honecker zich hier tegen verzette.

Vraag 34 2p

In 1988 liet Gorbatsjov de Brezjnev-doctrine vallen. Welk direct gevolg had dit voor de positie van de oppositiebewegingen in de Oostbloklanden?

> **BRON O: Spandoek tijdens de maandagdemonstraties in Leipzig (oktober 1989)**
>
> "Wir sind das Volk! Keine Gewalt! Vrije verkiezingen nu!"

Vraag 35 3p

Gebruik Bron O. Leg uit hoe het openzetten van de grens tussen Oostenrijk en Hongarije in de zomer van 1989 leidde tot het ontstaan van massale protesten in de DDR zoals in Leipzig.

Vraag 36 2p

Op 9 november 1989 viel de Berlijnse Muur na een persconferentie van DDR-woordvoerder Günter Schabowski. Welke misverstand tijdens deze persconferentie leidde tot de directe bestorming van de grensposten?

Vraag 37 3p

Na de val van de Muur veranderde de leus "Wir sind das Volk" in "Wir sind EIN Volk". Leg uit welke politieke omslag in de wens van de DDR-bevolking met deze verandering van leus werd aangeduid.

Vraag 38 3p

Op 3 oktober 1990 werd Duitsland officieel herenigd. Leg uit welke rol de West-Duitse kanselier Helmut Kohl speelde bij het wegnemen van de twijfels bij Frankrijk en Groot-Brittannië over een machtig herenigd Duitsland.

Vraag 39 2p

Het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in december 1991 markeert het definitieve einde van de Koude Oorlog. Noem twee directe gevolgen hiervan voor de internationale krachtsverhoudingen in Europa.

Vraag 40 3p

Noem twee economische of sociale problemen waar de burgers van de voormalige DDR na de hereniging in het herenigde Duitsland mee te maken kregen in de jaren '90.

ANTWOORDEN & CORRECTIEVOORSCHRIFT

Gebruik deze uitwerkingen om het werk te beoordelen. Houd rekening met de aangegeven puntentelling per element.

Vraag 1 (max. 2p)

- Verlies/nederlaag van Duitsland in WO I (of het naderende militaire failliet aan het westfront). (1p)
- De druk op keizer Wilhelm II om af te treden om gunstigere vredesvoorwaarden te krijgen, waarna de republiek werd uitgeroepen. (1p)

Vraag 2 (max. 2p)

- Een communistische revolutie / de instelling van een raadseconomie/dictatuur van het proletariaat. (1p)
- Zij volgden het model van de Russische Bolshevik-revolutie (1917) / de Sovjet-Unie. (1p)

Vraag 3 (max. 3p)

- 'Diktat' omdat Duitsland niet mocht onderhandelen over de bepalingen en de voorwaarden kreeg opgelegd. (1p)
- Motief van de legerleiding (zoals Hindenburg/Ludendorff): het verspreiden van de *Dolkstootlegende*. (1p)
- Om het leger vrij te pleiten van de nederlaag en de schuld van de overgave af te schuiven op democraten/sociaaldemocraten. (1p)

Correctievoorschrift (Vraag 4 t/m 25)

Vraag 4 (max. 2p)
1p per juist genoemde maatregel (max 2p): Herstelbetalingen (132 miljard goudmark), afstaan van 10% van het grondgebied/koloniën, demilitarisering van het Rijnland, verkleining leger tot 100.000 man.

Vraag 5 (max. 3p)
- Directe oorzaak: Hyperinflatie door het onbeperkt bijdrukken van papiergeld door de regering. (1p)
- Aanleiding: De Franse en Belgische bezetting van het Ruhrgebied (1923) omdat Duitsland achterliep met herstelbetalingen. (1p)
- De Duitse regering riep op tot passief verzet en betaalde de stakende arbeiders door geld bij te drukken. (1p)

Vraag 6 (max. 2p)
- VS leende geld aan Duitsland om de economie te herstellen en herstelbetalingen aan Frankrijk/GB te voldoen. (1p)
- Hierdoor ontruimde Frankrijk het Ruhrgebied en verbeterden de Frans-Duitse betrekkingen. (1p)

Vraag 7 (max. 3p)
- Economisch: Herstel van industrie/bloei van Berlijn; Cultureel: Vernieuwing in kunst/theater (Bauhaus, film). (1p)
- Kwetsbaar omdat de economie leunde op kortlopende Amerikaanse leningen die direct opgevraagd konden worden. (2p)

Vraag 8 (max. 3p)
- De beurskrach leidde tot het intrekken van Amerikaanse leningen en massawerkloosheid in Duitsland. (1p)
- De bevolking verloor het vertrouwen in de democratie van Weimar. (1p)
- De NSDAP speelde hierop in met beloften van 'Arbeit und Brot' en de afschaffing van Versailles. (1p)

Vraag 9 (max. 3p)
- Hitler gaf de communisten (KPD) de schuld van de brand. (1p)
- Hij liet de president een noodverordening tekenen waarmee grondrechten werden opgeschort en communisten werden opgepakt. (1p)
- Zonder communistische afgevaardigden kreeg Hitler de vereiste 2/3e meerderheid voor de Machtigingswet. (1p)

Vraag 10 (max. 2p)
- De regering (Hitler) kreeg het recht om buiten het parlement om wetten te maken en de grondwet te wijzigen. (2p)

Vraag 11 (max. 2p)
- Omdat alle kunstenaars lid moesten zijn en de nazi-ideologie moesten volgen; alle onafhankelijke culturele organisaties werden ondergeschikt gemaakt aan de staat. (2p)

Vraag 12 (max. 2p)
- Oprichting van de *Hitlerjugend* (voor jongens, militaire voorbereiding). (1p)
- Oprichting van de *Bund Deutscher Mädel* (voor meisjes, voorbereiding op moederschap/gezin). (1p)

Vraag 13 (max. 3p)
- Begrip: Appeasementpolitiek (toegevingspolitiek). (1p)
- Motieven (2 noemen): Trauma van WO I vermijden, gebrek aan geld door crisis, hoop dat Hitler de SU zou aanvallen, gevoel dat Versailles te hard was geweest. (2p)

Vraag 14 (max. 2p)
- Voorkomen van een tweefrontenoorlog bij de geplande inval in Polen. (2p)

Vraag 15 (max. 3p)
- In het Oosten voerde de nazi's een vernietigingsoorlog gericht op het creëren van *Lebensraum* en de onderwerping/uitmoording van de Slavische bevolking en Joden. (2p)
- In het Westen was de bezetting aanvankelijk correcter gericht op exploitatie en nazificatie van 'verwant Germaans bloed'. (1p)

Vraag 16 (max. 2p)
- Het besluit tot de systematische, industriële vernietiging van alle Europese Joden (Endlösung) via vernietigingskampen en gaskamers. (2p)

Vraag 17 (max. 2p)
- Het absolute nulpunt/beginpunt in mei 1945 waarin Duitsland fysiek, politiek en moreel totaal verwoest was en opnieuw moest beginnen. (2p)

Vraag 18 (max. 3p)
- SU wilde Duitsland economisch kaalplukken en herstelbetalingen eisen ter compensatie. (1.5p)
- VS wilde West-Duitsland juist economisch herstellen om een stabiele democratie en afzetmarkt te creëren. (1.5p)

Vraag 19 (max. 3p)
- Beleid: Trumandoctrine (containment-politiek). (1p)
- Het Marshallplan bood dollars/leningen om de West-Duitse economie op te bouwen, waardoor de bevolking minder vatbaar werd voor het communisme. (2p)

Vraag 20 (max. 3p)
- Stalin reageerde met de Blokkade van Berlijn (afsluiten van weg- en spoorverbindingen). (1.5p)
- Het Westen omzeilde dit door een Luchtbrug in te stellen om West-Berlijn een jaar lang van voorraden te voorzien. (1.5p)

Correctievoorschrift (Vraag 21 t/m 40)

Vraag 21 (max. 2p)
- a) BRD = Parlementaire democratie; DDR = Communistische eenpartijdictatuur. (1p)
- b) BRD = Vrijemarkteconomie (kapitalisme); DDR = Socialistische planeconomie. (1p)

Vraag 22 (max. 2p)
- Militair: NAVO (1955). (1p)
- Economisch: EGKS (1951) of EEG. (1p)

Vraag 23 (max. 3p)
- Verlies van hoogopgeleide arbeidskrachten (braindrain) ondermijnde de economie van de DDR. (1.5p)
- Het massale vluchten tastte het politieke prestige van het socialistische systeem ernstig aan. (1.5p)

Vraag 24 (max. 2p)
- Propaganda: Een 'Antifaschistischer Schutzwall' om te beschermen tegen westerse agressie en spionage. (1p)
- Werkelijk: Het tegenhouden van de eigen burgers om te vluchten naar het Westen. (1p)

Vraag 25 (max. 2p)
- Boodschap: Betoon van solidariteit met het vrije West-Berlijn. (1p)
- Daadwerkelijke reactie: De VS greep militair niet in, waarmee ze de Sovjet-invloedssfeer impliciet erkenden. (1p)

Vraag 26 (max. 3p)
- Détente = Periode van ontspanning tussen VS en SU. (1p)
- Leidde tot ontwapeningsverdragen (zoals SALT) en betere communicatie (hotline Washington-Moskou). (2p)

Vraag 27 (max. 3p)
- *Ostpolitik* streefde naar verzoening en het herstellen van betrekkingen met het Oostblok. (1.5p)
- Met de knieval vroeg Brandt om vergeving voor nazi-misdaden en creëerde hij vertrouwen bij Polen en de SU. (1.5p)

Vraag 28 (max. 2p)
- De BRD en DDR erkenden elkaar als gelijkwaardige staten en spreken af betrekkingen te normaliseren. (2p)

Vraag 29 (max. 2p)
- Inzetten van een netwerk van 'Inoffizielle Mitarbeiter' (verklikkernetwerk). (1p)
- Afluisteren van telefoons, openingsonderzoek van post, psychologische ontwrichting (Zersetzung). (1p)

Vraag 30 (max. 3p)
- Gebeurtenis: Het neerslaan van de Praagse Lente in Tsjechoslowakije (1968). (1p)
- Betekenis DDR: De DDR had geen eigen soevereiniteit; afwijken van de Sovjetkoers zou leiden tot militair ingrijpen van het Warschaupact. (2p)

Vraag 31 (max. 2p)
- Chronische tekorten aan consumentengoederen (lange wachttijden voor auto's/artikelen). (1p)
- Gebrek aan innovatie, slechte kwaliteit van producten en hoge staatsschulden. (1p)

Vraag 32 (max. 2p)
- In de akkoorden werd het eerbiedigen van mensenrechten vastgelegd, wat oppositiegroepen in de DDR een legaal middel gaf om het bewind te bekritiseren. (2p)

Vraag 33 (max. 3p)
- Glasnost = Openheid van spreken/persvrijheid; Perestrojka = Economische herstructurering. (1.5p)
- Honecker vreesde dat openheid zou leiden tot het verlies van de machtspositie van de SED en de ondergang van de DDR. (1.5p)

Vraag 34 (max. 2p)
- Oppositiebewegingen durfden massaler te demonstreren omdat ze niet meer bang hoefden te zijn voor Sovjet-tanks. (2p)

Vraag 35 (max. 3p)
- DDR-burgers vluchtten massaal via Hongarije en Oostenrijk naar het Westen. (1.5p)
- Degenen die achterbleven eisten in steden als Leipzig vrijheid en hervormingen onder de leus "Wir sind das Volk". (1.5p)

Vraag 36 (max. 2p)
- Schabowski zei per ongeluk dat de nieuwe reisregeling "ab sofort" (per direct) in werking trad, waarna duizenden burgers naar de grensposten trokken. (2p)

Vraag 37 (max. 3p)
- Van de wens voor hervorming van de DDR ("Wir sind das Volk") naar de wens voor snelle hereniging met West-Duitsland ("Wir sind EIN Volk"). (3p)

Vraag 38 (max. 3p)
- Kohl beloofde dat het herenigde Duitsland volledig geïntegreerd zou blijven in de Europese Unie en de invoering van de Euro zou steunen. (3p)

Vraag 39 (max. 2p)
- Einde van de bipolariteit; de VS bleef over als enige supermacht. (1p)
- Uitbreiding van de NAVO en de EU richting het Oosten. (1p)

Vraag 40 (max. 3p)
- Stijgende werkloosheid door de sluiting van niet-concurrerende Oost-Duitse staatsbedrijven (Treuhand). (1.5p)
- Gevoel van 'tweederangsburgers' (Mauer im Kopf) en sociale onrust door snelle overgang naar het kapitalisme. (1.5p)